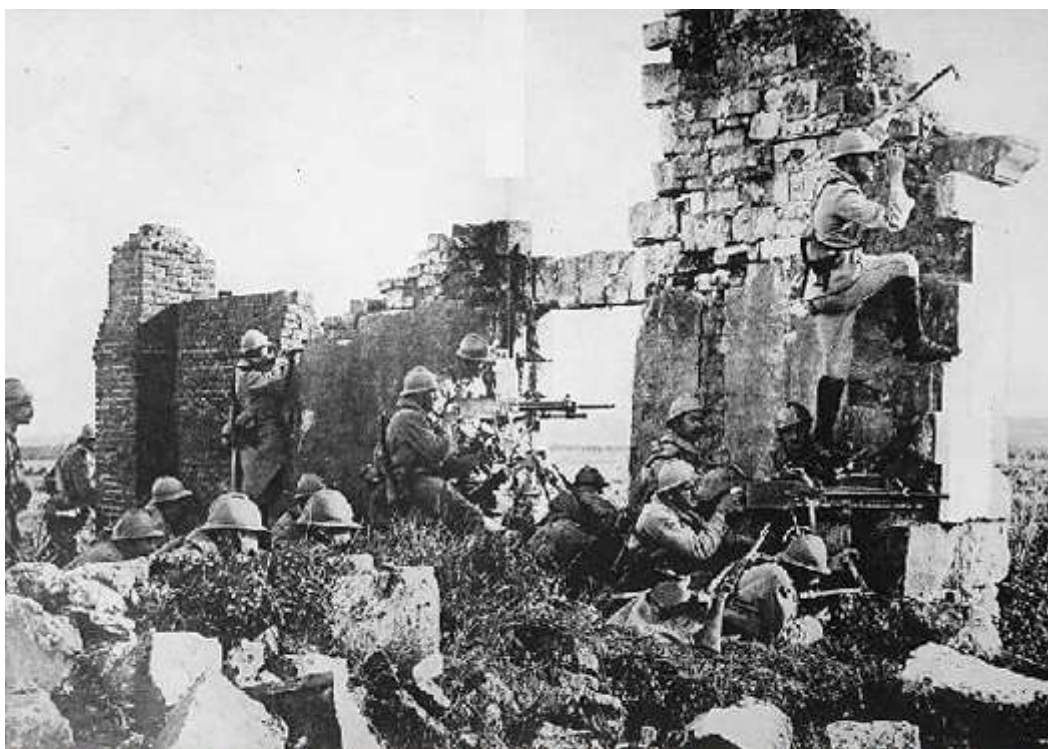

تاریخ جهان دادگاه جهان است (۱۷) جنگ جهانی اول؛ یکی از برجسته‌ترین رخدادهای تاریخ بشر

جنگ جهانی اول؛ یکی از برجسته‌ترین رخدادهای تاریخ بشر
همنشین بهار

یکی از برجسته‌ترین رخدادهای تاریخ بشر که بگونه مستقیم و غیرمستقیم نقش بزرگی در تعیین تاریخ سده بیستم داشت، جنگ جهانی اول است که از ۲۸ جولای ۱۹۱۴ میلادی (پنج مرداد ۱۲۹۳ شمسی) تا ۱۱ نوامبر ۱۹۱۸ (نوزده آبان ۱۲۹۷) طول کشید. جنگ جهانی اول با سیلی از وقایع همراه است. «سیل»ی که در این یخ فشرده، باید آنرا در یک انگشتانه ریخت! توجه داشته باشیم که معنای بسیاری از وقایع تاریخی را جز در جریان دگرگونی‌های تاریخی نمی‌توان فهمید و توضیح داد.

از آنجا که جرقه این جنگ مهیب؛ با ترور ولیعهد اتریش-مجارستان، به دست یک نوجوان صرب، زده شد، توضیحی در مورد پادشاهی اتریش-مجارستان Austro-Hungarian Empire که حدود نیم قرن (از ۱۸۶۷ تا ۱۹۱۸ میلادی)، در اروپای مرکزی سیطره داشت، ضروری است. در آن زمان؛ اتریش-مجارستان یک کشور چند ملیتی و یکی از قدرت‌های بزرگ جهان بود.

توازن قدرت در اروپا دستخوش تغییر شده بود

به موجب سازش ۱۸۶۷ میلادی؛ امپراتوری اتریش، به اتریش و مجارستان تقسیم گردید. هر دو کشور یک نخست وزیر و یک پارلمان داشتند و مستقل از یکدیگر مسائل مشترک آن امپراتوری دوگانه را

مورد بحث قرار می‌دادند.

این سازش یا اتحاد؛ آلمانی‌های ساکن اتریش و مجارها را به هم نزدیک کرد، اما اسلاوها و ایتالیایی‌های ساکن امپراتوری، که اکثریت را تشکیل می‌دادند، از آن ناراضی بودند. اتریش متکی به اتحاد با آلمان و ایتالیا بود ولی با روسیه و به خصوص صربستان زاویه داشت چون مرکز فعالیت‌ها اسلاوهای مخالف بود. اتریش با آلمان کنار آمده و بوسنی و هرزگووین را صاحب شده بود تا آن دو ایالت را از سلطه عثمانی‌ها خارج کرده و مانع اتحاد ملی‌گرایان اسلاو بشود.

...

۲۸ ژوئن ۱۹۱۴، ولیعهد اتریش-مجارستان و همسرش در سارایوو به دست یک نوجوان صرب که روحیه ملی و اجنبی‌ستیزی داشت و تبعه اتریش بود کشته شدند. در پیامد این واقعه؛ اتریش به صربستان اعلان جنگ داد. پس از این ماجرا؛ امپراتوری روسیه که متحد صربستان بود دست به بسیج نیروهای خود زد که این خود موجب نگرانی متحد اتریش-مجارستان، یعنی امپراتوری آلمان شد. آلمان برای جلوگیری از یک جنگ دو جبهه‌ای به متحد روسیه، یعنی فرانسه حمله کرد.

ارتش آلمان؛ برای سرعت بخشیدن به روند حمله به خاک فرانسه، از خاک بلژیک استفاده کرد و همین امر باعث شد که متحد این کشور، یعنی امپراتوری بریتانیا نیز به آلمان اعلان جنگ دهد. البته علت اصلی آن درگیری هولناک؛ ترور ولیعهد امپراتوری اتریش-مجارستان و همسرش نبود. آن عملیات تنها آتش را برافروخت و نقش کاتالیزور (معین عمل) را بازی کرد.

صف بندی‌های سیاسی بین این قدرت‌ها به منظور حفظ توازن قوا در اروپا خیلی جلو تر آغاز شده و مسائلی چون رقابت امپراتوری‌های آن دوره، واقعی بود و عمل می‌کرد.

چه عواملی آتش جنگ را در ۱۹۱۴ برافروخت؟

بررسی زمینه‌ها و ریشه‌های پیدایش این جنگ، ما را با این پرسش روبرو می‌کند:

چه شد که آلمان و امپراتوری اتریش-مجارستان در یک طرف و در طرف دیگر روسیه، فرانسه، صربستان و بریتانیای کبیر - در مقابل یکدیگر قرار گرفتند، و چه عواملی آتش جنگ را در ۱۹۱۴ برافروخت؟ عوامل زیر حتماً تأثیر داشته‌است:

منازعات سیاسی، ارضی و اقتصادی بین کشورها، رشد نظامی‌گری،

مجموعه‌ای پیچیده از اتحادها و توافقات بین‌المللی، رشد ناسیونالیسم و همچنین-

خلاء قدرتی که در نتیجه افول امپراتوری عثمانی ایجاد شده بود. از منازعات مرزی و سرزمینی حل نشده، که بگذریم، از دیگر موارد مهم

در تشدید بحران می‌توان به برداشت‌های نادرست از اهداف دیگر کشورها اشاره نمود. به طور مثال آلمان به این خیال خام بود که بریتانیا بی‌طرف خواهد ماند و وارد این درگیری نخواهد شد. اضافه کنم که بحران، ریشه در یک سلسله از درگیری‌های دیپلماتیک هم داشت که سالیان دراز پیش از ۱۹۱۴ آغاز شده بود. این منازعات که بین قدرت‌های بزرگ جهانی و استعماری شکل گرفت باعث شد توازن قدرت در اروپا دستخوش تغییر شود.

نبرد گالیپولی (چناق قلعه)

در جنگ جهانی اول بین امپراتوری عثمانی و نیروهای ائتلافی (انگلستان، فرانسه و ارتش مشترک استرالیا و زلاند نو) جنگی در تنگه داردانل در گرفت که بیش از هشت ماه طول کشید و با شکست نیروهای ائتلافی به پایان رسید. در این واقعه (نبرد گالیپولی) از هر دو طرف، بیش از نیم میلیون نفر کشته و زخمی برجای ماند. نبرد گالیپولی Battle of Gallipoli یا نبرد چناق قلعه، ۲۵ آوریل سال ۱۹۱۵ میلادی آغاز شد و لشکر هفتاد هزار نفری متفقین، در چناق قلعه پیاده شدند. با اینکه آنان را ۱۰۹ ناو جنگی و صدها شناور دیگر از دریا حمایت کردند، شکست خوردند و کنترل منطقه در دست عثمانی باقی ماند. نیروهای متفقین، پیشتر هم در فکر تصرف تنگه داردانل Strait of Gallipoli بودند. نوزدهم فوریه ۱۹۱۵، ناوگان دریائی مشترک انگلستان و فرانسه با محاصره منطقه، به مدت یک ماه نیروهای عثمانی مستقر در دو سوی تنگه داردانل را گلوله‌باران کردند. اما کاری از پیش نبردند و دست آخر هفت کشتی آنان غرق شد که منجر به عقب‌نشینی این نیروها شد.

جنگ جهانی اول به مرزهای این قاره محدود نماند

جنگ جهانی اول، پایان چندی از نظام‌های پادشاهی اروپا را رقم زد. امپراتوری آلمان تاج و تخت را از دست داد و دولت جمهوری جایگزین آن شد. امپراتوری‌های شکست خورده اتریش-مجارستان و امپراتوری عثمانی هر دو از هم گسیختند و امپراتوری روسیه نیز به دست انقلابی‌های بلشویک افتاد. امری که بر آینده جهان تأثیر گذاشت و از چین تا کوبا به انقلاب‌های سوسیالیستی دامن زد و از سویی زمینه‌ساز تبدیل شوروی (سابق) به یک ابرقدرت جهانی شد که آغاز جنگ سرد با آمریکا را در پی داشت.

...

با نابودی امپراتوری عثمانی کشور جدیدی به نام «ترکیه» پایه‌گذاری شد و موافقت‌نامه سایکس - پیکو Sykes-Picot Agreement سرزمین‌های عربی امپراتوری عثمانی را بر روی نقشه به دو حوزه نفوذ فرانسه و انگلیس تقسیم کرد. من در این مورد مقاله و ویدئویی دارم که در سایت خودم موجود است.

[زد و بند «سایکس - پیکو Sykes-Picot Agreement»](#)

نماینده دولت فرانسه (فرانسوا ژرژ پیکو) دست از سرزمین شام (یعنی سوریه) برنمی‌داشت. در نقطه مقابل وزیر خارجه بریتانیا (سِر مارک سایکس) چشمش را مناطق نفتی بین‌النهرین (میان رودان)، گرفته بود. روسیه تزاری هم در جریان آن زد و بند ننگین قرار داشت. هدف این بود که پس از فروپاشی امپراتوری عثمانی، هر سه کشور بر منطقه، نفوذ و کنترل داشته باشند.

با موافقت‌نامه سایکس - پیکو، شرق ترکیه سهم روسیه تزاری می‌شد، شمال غرب عراق، لبنان و کشور سوریه کنونی، زیر پرچم فرانسه می‌رفت. کردها میان دولت‌های ترکیه، عراق و سوریه آلاخون و آلاخون می‌شدند و قسمت اعظم عراق باضافه اردن و مصر به انگلیس می‌رسید. فلسطین هم که داستان غم انگیز و جداگانه‌ای دارد، قرار بود توسط سه کشور فرانسه و انگلیس و روسیه، مشترکاً اداره شود. بدیهی است که در ترسیم مرزها کوچک‌ترین مراجعه‌ای به ساکنین مناطق مذکور نشد.

...

با فروپاشی امپراتوری اتریش-مجارستان در اروپای مرکزی، کشورهای تازه‌ای همچون چکسلواکی و یوگسلاوی پدید آمدند و کشور لهستان با پیوند بخش‌هایی از خاک امپراتوری‌های آلمان، روسیه و اتریش-مجارستان، استقلال خود را پس از دو قرن بازیافت.

...

جنگ جهانی اول که در اروپا حمام خون به راه انداخت تنها به مرزهای این قاره محدود نماند و دامنه آن تا چین کشیده شد و سربازان در آسیا و آمریکای شمالی، کارائیب، استرالیا و آفریقا درگیر این جنگ شدند. ژاپن هم، به چین و آمریکا تعرض کرد.

نبرد خونبار «سُم Schlacht an der Somme»

جنگ جهانی اول درگیری‌های بی حاصل و بسیار خونبار داشت. از جمله نبرد موسوم به «سُم»، که توسط انگلیس و فرانسه، علیه آلمان صورت گرفت و سال ۱۹۱۶ در هر دو سوی رودخانه سُم در فرانسه رخ داد. نبرد سُم که حدود ۵ ماه طول کشید و بیش از یک و نیم میلیون نفر کشته داد، از خونبارترین برخوردهای تاریخ بشر است. جمع گلوله‌های توپ که در هفته نخست نبرد سُم به سوی سنگرهای آلمانی‌ها شلیک شد یک میلیون و ۷۳۸ گلوله گزارش شده و این در حالی بود که زمین‌های مورد مناقشه کمتر از یک صد متر مربع بود.

نبرد «ساری قمیش»، و کوچ اجباری ارامنه

سه ماه پس از آغاز جنگ جهانی اول، امپراتوری عثمانی در همیاری با آلمان وارد جنگ شد. با این امید که نه تنها مانع از تجزیه‌ی امپراتوری خود شود، بلکه بخشی از سرزمین‌هایی که در طول سالیان به ایتالیایی‌ها، روس‌ها، یونانیان، صرب‌ها و بلغارها باخته بود از اینان باز پس گیرد. در همین رابطه، ناوگان عثمانی در نخستین گام، بندر

اُدسا(یکی از شهرهای بندری در کرانه دریای سیاه) را به توپ بست و از پی آن دو کشتی جنگی روسیه را به زیر آب فرستاد. در هفته‌ها و ماه‌های پس از این رویداد، گستره تقابل نظامی روسیه و ترکیه عثمانی پهنه‌های جدیدی گرفت. در آن سوی دریای سیاه، قوای عثمانی در مرز قفقاز با روسیه صف‌آرایی تازه‌ای را برای رودررویی نظامی سامان داد، که سرانجام در ژانویه ۱۹۱۵ به نبرد «ساری‌قمیش Sarikamis» منتهی شد. در این نبرد سپاهیان عثمانی، متحمل یکی از بزرگترین شکست‌های خود در جنگ شدند. ازجمله پیامدهای آن واقعه، کشتار ارامنه در چند ماه پس از آن شکست بود. گفته می‌شود در نبرد ساری‌قمیش، ارامنه ساکن آناتولی شرقی به دولت عثمانی پشت کردند، با این امید که با پیروزی روسیه، ارامنه سرانجام صاحب دولتی مستقل خواهند شد. امیدی که به روایت اسناد، روسیه آن را در میان ارامنه می‌پراکند. القصة؛ کوچ‌دادن ارامنه به منطقه «دیرالزور» در قلب صحرای سوریه در دستور کار قرار گرفت که طی آن بسیاری از گرسنگی و بیماری مردند. «صحرای زور» آن زمان پاره‌ای از قلمرو عثمانی بشمار می‌رفت. در جریان این کوچ اجباری یک فاجعه‌ای انسانی روی داد که بعدها «قتل عام ارامنه» نام گرفت. مقام‌های ترک می‌پذیرند که جنایاتی رخ داده، اما می‌گویند برنامه نظام‌مندی برای نابودکردن ارمنی‌های مسیحی نبوده. بخشی از استدلال‌شان این است که در وضعیت آشوبناک جنگ، ترک‌های مسلمان بی‌گناه بسیاری هم کشته شدند.

قیام عید پاک در سال ۱۹۱۶

پیش از جنگ جهانی اول، اقتصاد آلمان با زیرساخت‌های بسیار پیشرفته به سرعت در حال رشد بود و صنایع مدرن با کاربرد سطح بالایی از تکنولوژی آن زمان و بارآوری بسیار بالای تولید، گسترش داشت، اما بعد از جنگ وضعیت اقتصادی کشور بسیار وخیم شد. آلمان به کنار، با ورود روسیه به جنگ جهانی اول، میلیون‌ها دهقان روس از مزارع به میدان‌های جنگ فرستاده شدند و کمبود کارگر کشاورزی با بالا رفتن قیمت محصولات غذایی، به بحران انجامید... جنگ جهانی اول تقریباً اقتصاد بریتانیا را هم نابود کرد.

ازجمله پیامدهای آن جنگ مهیب(البته پیامد غیرمستقیم آن) قیام عید پاک در سال ۱۹۱۶ توسط ملی‌گرایان ایرلندی، علیه حکومت بریتانیا بود. شورش آنان البته با شکست مواجه شد، اما سه سال بعد مجلس ایرلند، حکومت این کشور را «جمهوری» اعلام کرد، و متعاقب آن جنگ بین ارتش جمهوریخواه ایرلند و بریتانیا درگرفت.

پیمان ورسای، و تحمیل غرامت‌های تحقیرآمیز به آلمان

۲۸ ژوئن ۱۹۱۹ در کاخ ورسای (در غرب شهر پاریس)، پیمان ورسای The Versai treaty به امضا دولتهای پیروز(انگلیس، روسیه، فرانسه،

آمریکا و...) در جنگ جهانی اول و متحدین شکست خورده (آلمان، عثمانی، ایتالیا، اتریش-مجارستان) رسید و با توجه به پیامدهایی که داشت می‌توان آنرا در زمره تاثیرگذارترین قراردادهای تاریخ به حساب آورد. در این معاهده، امپراتوری آلمان باید خلع سلاح می‌شد و به متفقین خسارت می‌پرداخت. مذاکرات صلح ورسای که با شرکت ۲۷ کشور جریان یافت از یک طرف شاهد کشمکش بین فاتحان و مغلوبین و از طرف دیگر شاهد نزاع ما بین خود فاتحان بود. اشتهای فرانسه برای تضعیف آلمان و به چنگ آوردن غنائم بیشتر از یک طرف و ترس انگلستان از برتری فرانسه از طرف دیگر مشهود بود. پیمان ورسای امپراتوری آلمان را خلع سلاح کرد، بخش گسترده‌ای از خاک و تمامی مستعمراتش را از آن گرفت و مجبور به پرداخت غرامت سنگین به متفقین ساخت. بندر دانزیک Gdańsk- Danzig هم به لهستان داده شد. سرکار آمدن هیتلر به دلیل شرایط نا امیدکننده‌ای بود که پیمان ورسای پدید آورد. تحمیل غرامت‌های تحقیرآمیز به آلمان و دیگر دول شکست خورده مایه پرورش نازیسم در آلمان و زمینه‌ساز آغاز جنگ جهانی دوم شد. همچنین نادیده گرفتن ایتالیا و ژاپن از سوی قدرت‌های بزرگتر در تقسیم غرامت‌ها از دلایل رشد فاشیسم در ایتالیا و حمله ژاپن به منچوری بود.

با جنگ جهانی اول، مسیر تاریخ ایران عوض شد

جنگ جهانی اول هم‌زمان با حکومت احمد شاه قاجار در ایران بود. علی‌رغم اعلام بی‌طرفی دولت ایران، قوای روس از شمال و نیروهای انگلستان از جنوب، کشور ما را در معرض تاخت و تاز قرار دادند. قوای روس وارد استان‌های شمالی ایران شد. تزارها نه فقط برکناری شوستر، مستشار امریکایی امور مالی دولت را طلب کردند بلکه مخارج تاخت و تاز به میهن ما را هم پای دولت ایران گذاشتند! و اما انگلیس. ارتش انگلیس که میان آنها سربازان هندی هم بود، به بهانه حفظ امنیت میدان‌های نفتی و پالایشگاه آبادان، در جنوب ایران پیاده شدند. دو ماه بعد، ارتش عثمانی، تبریز و ارومیه را تصرف کرد! (۱۲ دی ۱۲۹۳)

۶ بهمن ۱۲۹۳ - سپاه روس و عثمانی در تبریز و ارومیه درگیر شدند که به پیروزی روسها انجامید و آنان در آذربایجان جاخوش کردند. ۱۳ مرداد ۱۲۹۴ سربازان روس به سوی تهران خیز برداشتند. ۲۶ آذر ۱۲۹۴، ساوه توسط ارتش روسیه تصرف شد. ۱۴ دی ۱۲۹۴ روسها قم و کاشان را هم اشغال کردند.

...

کشتی‌های جنگی انگلیس در مقابل بوشهر لنگر انداختند و هم‌زمان با حمله به بوشهر، به تصرف دلوار (بندر کوچکی در پنجاه کیلومتری بوشهر) طمع کردند. مردم غیور تنگستان، به رهبری امثال رئیس‌علی دلواری، به مقابله با اشغالگران برخاستند و بسیاری از آنان حین نبرد جان باختند. گفته می‌شود انگلیس در حین جنگ جهانی اول تمام

ناوهای جنگی خود را به یاری نفت ایران از زغال سنگ به سوخت نفت تبدیل کرد. در مقاله و ویدئو

رئیس‌علی دلواری؛ در هنگامه خطر، غیش نمی‌زد

به قیام وی و دوستانش شیخ حسین چاه‌کوتاهی و زایرخضرخان که در کنار مردم غیور تنگستان، به مقابله با اشغالگران برخاستند، پرداخته‌ام.

...

سال ۱۹۱۷، مصیبت بنیان‌کنی در ایران، به شکل یک قحطی سراسری افزوده شد که از خود تلفات وحشتناکی به جای گذاشت. گواهی شاهدان عینی تصویری خیالی از آخر زمان را به ذهن می‌آورد. یحیی دولت‌آبادی بعنوان شاهد عینی در خاطراتش نوشته‌است: «تهران یک چهارم جمعیتش را از دست داد، نداران مردند و داراها فقیر شدند». او در بازگشت از اروپا در راه تبریز؛ روستاهایی را دیده بود بدون سکنه، با اجساد پوسیده مردگان که طعمه حیوانات شده بودند. ایرانشناس آمریکایی نیکی کدی تخمین زده‌است که تا یک چهارم از جمعیت استان‌های شمالی ایران نابود شدند. بیماری تیفوس در شمال غرب و غرب ایران شایع بود. در جنوب ایران هم طاعون و آنفولانزا بیداد می‌کرد.

پاره‌ای از پیامدهای جنگ جهانی‌اول، مسیر تاریخ ایران را عوض کرد. برای مثال کودتای سوم اسفند ۱۲۹۹ که منجر به پادشاهی پنجاه‌ساله خاندان پهلوی شد از تبعات اصلی آن است. همچنین احیای حوزه علمیه قم در دهه بیست و پاگرفتن شریعتمداران که بعدها در سال ۱۳۵۷، صاحب اختیار انقلاب شدند و شد آنچه شد!

جنگ جهانی اول؛ یکی از برجسته‌ترین رخدادهای تاریخ بشر

همنشین بهار

پانویس

در جنگ جهانی اول برای نخستین‌بار تبلیغات جای خود را در استراتژی نظامی و

مدیریت جنگ باز کرد و به تدریج به گونه ای گسترده و هدفمند بکار گرفته شد. دامنه تبلیغات جنگ به چاپ عکس های تبلیغاتی بر روی ظروف خانگی و انتشار کتاب های ویژه کودکان و نوجوانان نیز کشیده شد. در مجله ها و کتاب هایی که اغلب به صورت مصور منتشر می شدند، با به بازی گرفتن احساسات کودکان و نوجوانان، کشته شدن در جنگ را فضیلت و نشانه وطن پرستی معرفی می کردند. بازار کاریکاتورست ها هم گرم بود و مبلغان جنگ این هنر را برای تحقیر و تمسخر و خوار و خفیف نشان دادن دشمن به خدمت گرفتند.

در جنگ اول جهانی، رمز فولاد ضد زنگ کشف شد و صنعت فلزکاری را متحول کرد و یکی از اجزای مهم دنیای مدرن شد. پیش از آن، اصطکاک و گرمای گلوله ها بر اثر شلیک های پی در پی، لوله سلاح ها را کج می کرد. فولاد ضد زنگ، که بعداً در موتورهای هواپیما هم استفاده شد، این مشکل را حل کرد. البته این فلز جدید، موفقیت واقعی خود را در چاقو و قاشق و چنگال و تجهیزات پی شمار پزشکی که بیمارستان ها به آن وابسته بودند، به دست آورد.

در جنگ اول جهانی برای نخستین بار، زیپ به جای دکمه و جا دکمه، باب شد و در لباس های نظامی و بعداً غیرنظامی رواج یافت. همچنین ایده ی جلو بردن ساعت در بهار و عقب بردن آن در پاییز، به کرسی نشست. دست آوردهای جندی هم بر سر زبان ها افتاد. نوار بهداشتی، دستمال صورت (کلنیکس)، لامپ خورشیدی، چای کیسه ای، ساعت مچی و سوسیس گیاهی نیز، همه در جنگ اول جهانی رواج یافت.

...

در طول تاریخ جنگ های مذهبی کم نبوده، اما خوب است بدانیم جنگ جهانی اول (همچنین جنگ جهانی دوم) انگیزه های دینی نداشت و مذهبی ها آنرا راه نیانداختند.

...

در ارتش فرانسه و انگلیس سیاهپوستانی از مستعمرات این دو کشور هم شرکت داده شدند و بسیاری از آنها جان باختند. در جنگ جهانی اول، ویتنام نه تنها می بایست مواد اولیه مورد نیاز امپراتوری فرانسه را تأمین کند، بلکه هزاران کارگر و سرباز ویتنامی را نیز زیر پرچم فرانسه کشیدند تا برای فرانسه بجنگند. شمار زیادی از آنان هم کشته و زخمی شدند. به قول زنده یاد دکتر علی شریعتی «جنگ را کسانی ترتیب می دهند که خوب همدیگر را می شناسند و می دانند چرا. اما کسانی در آن قربانی می شوند که نه همدیگر را می شناسند و نه می دانند چرا» گفته می شود جنگ جهانی اول بیش از ۱۶ میلیون کشته و ۲۰ میلیون زخمی به بار آورد.

http://www.hamneshinbahar.net/article.php?text_id=570

تاریخ جهان؛ دادگاه جهان است

<http://hamneshinbahar.net/index.php?page=history>

همه نوشته ها و ویدئوها در آدرس زیر است:

http://www.hamneshinbahar.net/article_all.php

...

هم نشین بهار

<http://www.hamneshinbahar.net>